

Тема 4.2 Сучасна регіоналізація світу.

В сучасному світі, з одного боку йде процес дезінтеграції (розпаду державних утворень), а з іншої – стійка тенденція до економічної, політичної та культурної інтеграції. Тому з'явилися нові форми – міждержавні союзи у вигляді спілки, співдружності і т.д.

Міждержавні об'єднання – це союз держав, створений на основі міждержавного договору з метою інтеграції (політичної, економічної, культурної).

Держави зберігають суверенітет, але передають певну частину своїх повноважень наддержавним органам, за допомогою яких координують свою діяльність. Правовою основою утворення міждержавних об'єднань є Конституція країн-учасниць.

В сучасному розумінні міжнародні організації виникли у кінці XIX – на початку XX ст., але до цього часу в світі було накопичено досвід міжнародної співпраці. Так, в Стародавній Греції, у VI ст. до н.е. були створені постійно діючі міжнародні об'єднання. Також варто згадати Ганзейський союз XIV ст. – торгова і політична організація північно-німецьких міст, що проіснував до 1669 р.

У XIX ст. з'являється тенденція до інтернаціоналізації багатьох сфер життя, а організації наділяються власними повноваженнями та компетенцією. Назвемо такі організації, як Центральна комісія навігації по Рейну, Всесвітній телеграфний союз, Всесвітній поштовий союз, Міжнародна організація праці (початок XX ст.).

Першою організацією, яка мала політичні направленість стала Ліга націй, що була створена у 1919 р. та проіснувала до 1946 р. Устав було вироблено на Паризькій конференції 1919-1920 рр. і включено до Версальського мирного договору 1919 р., що завершив Першу світову війну.

Спочатку устав було підписано 44 державами, 31 з яких брали участь у війні на боці Антанти або приєдналися до неї, 13 дотримувалися нейтралітету. Це були країни з усіх частин світу.

Основною метою було розвиток співробітництва між народами, гарантія миру і безпеки. Головними органами були: Асамблея (участь усіх членів Ліги Націй), сесії асамблеї, що проходили щорічно у вересні, Рада Ліги націй, що складалася з 4 постійних членів – Великобританія, Італія, Франція, Японія і 4 непостійних (склад яких змінювався).

У випадку, якщо хтось з членів Ліги Націй починав війну, інші повинні були розірвати з ним будь-які фінансові та торгові відносини, зацікавленим урядам виставити контингент військ для підтримки поваги до зобов'язань Ліги Націй.

На правах автономії при Лізі Націй було створено Постійна палата міжнародного правосуддя, Міжнародна організація праці, інші. Основні органи Ліги націй перебували в Женеві.

Ліга Націй в 20-ті роки XX ст. була ініціатором боротьби з СРСР, під її прикриттям було видано мандати на поділ колоній між державами-переможцями. У 1926 р. членом Ліги стала Німеччина. У 1931 р. член Ліги Японія напала на Китай. Організація обмежилася лише «Рекомендаціями». У 1933 р. Німеччина та Японія вийшли з Ліги, щоб отримати повну свободу дій у підготовці до війни.

В середині 30 –х рр., XX ст., у зв'язку з наростанням загрози режимів Німеччини, Італії, Японії, Ліга звернулася до СРСР щодо вступу в організацію. У 1934 р. СРСР став членом Ліги Націй (проти проголосували Нідерланди, Португалія, Швейцарії).

Ліга Націй стала прообразом ООН.

Спочатку поняття світове місто в спеціальній літературі означало міста особливого культурно-релігійного значення – Рим, Париж, або столиці колишніх імперій – Лондон, Париж, Відень, Мадрид. Сьогодні це центри політичного та економічного впливу у світі.

Сам термін глобальне місто з'явився у 90-х рр. XX ст., в роботах професора соціології Чиказького університету С. Сассен. Вона висунула ряд гіпотез, чому виникли глобальні міста.

- географічний розподіл економічної діяльності провідних корпорацій світу, коли ускладнюються їх центральні стратегічні функції – управління, координація, обслуговування, фінансування всієї системи операцій.

- ці функції стають настільки складними, що центри управління великих глобальних фірм починають передавати їх високоспеціалізованим сервісним компаніям, що працюють за контрактом з штаб-квартирами корпорації.

- такі спеціалізовані компанії перебувають у великих містах, де можна швидко і якісно працювати.

Вперше вивчати світові міста почали на початку XX ст. У 1915 р. вийшла праця П.Геддеса «Еволюція міст». Головними трьома критеріями для виділення у світове місто були – політичне значення, економічна міць, людність. Він виділив такі міста, столиці в Європі – Лондон, Париж, Берлін,

Відень, а також міста США – Нью-Йорк, Бостон, Чикаго, Філадельфія. Вже тоді автор визначив перспективи зростання міст Азії. Цьому сприяли успіхи Японської економіки та зміни у Туреччині, Ірані, Китаї.

Сучасність називають епохою великих міст. За даними ООН кількість міських жителів росте. На сьогодні кожна третя країна має міста-мільйонери (а у середині XX ст. це була кожна сьома).

Останні часом увага приділяється формуванню світових або глобальних міст. Змінюються поняття про феномен світового міста. Якщо раніше його розглядали як унікальне явище, то тепер – як масове і типове.

В територіальному плані світові міста розташовані нерівномірно, але точно відповідають географії економічно найбільш розвинутих і багатих країн світу. Вони утворюють три головні зони концентрації: Західноєвропейську, Північноамериканську, Азіатсько-Тихоокеанську. Для інших регіонів світу категорія глобальні міста представлені одиничними центрами: Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро, Буенос-Айрес – в Південній Америці, Йоганнесбург – в Африці, Сідней – в Австралії.

Головна особливість **Західноєвропейської зони** – сама найдовша історія урбаністичного розвитку, протягом якої формувалися лідери глобальної і регіональної економіки, їх ротація. В свій час перше місце займало місто Антверпен, Венеція, Генуя і інші міста. В сучасний час найбільша конкуренція йде серед столиць Франції та Великобританії. Лондон сформувався як глобальний центр у XVIII – XIX ст.

В довгу історію в регіоні виникла густа сітка світових міст, які часто мають вузьку функціональну спеціалізацію. Наприклад, Цюрих – виділяється як один з найважливіших фінансових центрів, Роттердам – головний порт Європи. В сукупності вони утворюють трансєвропейський хребет, що протягнувся від Дубліна, через Лондон, Париж, міста долини Рейну, до Мілана і Риму. В 90-ті рр. XX ст. починає формуватися другий – східний хребет, на території Центральної Європи, що складається з центрів другого покоління (столиць).

Північноамериканська зона – є молодшою за Західноєвропейську, але більш глибоко втягнена в систему світового господарства. Її основу складають центри США, що знаходяться по контуру країни і утворюють коло з глобальних міст. Ключові позиції займає Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, які тісно пов'язані з Торонто, Мехіко, Каракасом. Міста, які мають потенціал для статусу світових міст в майбутньому – Філадельфія, Детройт, інші.

Азіатсько-Тихоокеанська зона глобальних міст (сама молода по часу утворення). Носить лінійний характер і формується по осі Токіо – Сінгапур. Для неї є типовою, з одного боку домінуюча роль столиці Японії, а з іншого – чисельність та висока динаміка росту другорядних світових міст. Це великі центри, що швидко розвиваються нових індустріальних країн – Бангкок, Сінгапур, Сеул, Маніла. Останнім часом збільшилась конкурентоздатність тріумвірату китайських міст – Сянган, Шанхай, Пекін.

За основними параметрами кожен з провідних світових міст – Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо – перевищують цілі держави.

Глобальні міста в системі розселення населення світу.

Провідні міста займають половину у списку десяти найбільших агломерацій світу. Лише в Женеві чисельність населення не досягає 1 млн. 3/5 – людність від 1 до 5 млн. не дивлячись на те, що на початковому етапі становлення світових міст, велике значення мала кількість людських ресурсів, то на сьогодні ключову роль для збереження лідерства відіграє якість людських ресурсів.

На сьогодні 20% світових центрів акумулюють 176 млн. чоловік або 2,9% всього і 5,9% міського населення світу. Не дивлячись на зменшення темпів приросту населення за останні пів століття, за 1950-70 рр. чисельність жителів першої 20-ки збільшилася на 52 млн., за 1970-90 рр. – на 38 млн., за 1990-2005 рр. – на 16 млн. При цьому останній приріст, за останні 15 років, збільшився на 3/5 за рахунок п'яти центрів, що розвиваються – Сан-Паулу (Бразилія), Мехіко, Бангкок (Таїланд), Сянган (район Гонконг, Китайської Народної Республіки), Сінгапур. Деякі світові міста, такі як Мілан, Мадрид, Брюссель, Сеул за останні роки втрачають населення.

Але основна роль світових міст – це не концентрація населення, а обмін людськими ресурсами, що на рік може складати сотні тисяч (як у деяких країнах). Вони приймають міграційні потоки з усіх країн світу.

Світові міста є ядром не скільки постійної, скільки тимчасової міграції (база для короткотривалих офіційних, ділових, наукових, урядових та інших контактів). Сюди прибуває значна кількість людей для навчання, роботи за контрактом, проведення виставок, відпочинку. Особливо виділяються Маямі та Нью-Йорк. При цьому світові міста мають якісь пріоритетні напрямку своїх

зв'язків. Так, Маямі в пріоритеті має зв'язки з Латинської Америкою, Лос-Анджелес та Сан-Франциско – з країнами Азії та Океанії, для Нью-Йорка, Чикаго та Вашингтона в пріоритеті залишається європейський напрямок, особливо Великобританія.

Світові міста в геополітичній системі.

Світова політика робиться в світових містах. Оцінити їх роль можна за розподілом штаб-квартир різних міжнародних організацій. Вони поділяються на міжнародні міждержавні організації (МДО) та міжнародні недержавні організації (МНО). Число міжнародних організацій постійно зростає і сьогодні нараховується більше 13 тис. більша їх частина – це МНО. МДО – менш чисельні, але більш впливові. Їх діяльність повністю регулюється нормами міжнародного права (їх нараховується близько 300, найбільш великих і впливових - 150).

Головні офіси МНО (приблизно 6 тис.) знаходяться у 20-ти містах. При цьому 13 міст з цього списку – європейські. В першу десятку входять усі провідні міста світу, лідером є Брюссель – до 2 тис. (Бельгія). До 1,5 тис. – у Лондоні та Парижі. Далі знаходиться Токіо, Нью-Йорк.

Географія розміщення МДО та МНО загалом співпадає. 80% МДО сконцентровані в світових містах. На 7 ключових геополітичних центрів – Нью-Йорк, Париж, Лондон, Брюссель, Женева, Вашингтон, Відень припадає 2/3 головних офісів МДО.

Найбільшим глобальним геополітичним центром є Нью-Йорк, де знаходиться штаб-квартира ООН.

Глобальні міста як центр управління світовою економікою.

Роль глобальних міст як центрів визначається масштабами їх ВРП (валового регіонального продукту), а також управлінням та контролем глобальної економіки – рівень концентрації штаб-квартир великих ТНК (транснаціональна корпорація), ключових інститутів міжнародного фінансового ринку, перш всього ТНБ (транснаціональні банки), фірми передових бізнес-послуг.

Економічний потенціал провідних світових міст колосальний. Їх ВРП може дорівнювати цілим країнам. Лише перша десятка світових міст дає 10% ВВП (валовий внутрішній продукт) світу, де лідером є Токіо, далі Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго.

Великі міста США виробляють 85% всього ВВП країни. В Європі такі показники скромніші. Великий потенціал мають світові міста Великобританії та Франції, з великим відривом далі йдуть міста Мадрид, Барселона, Рим, Мілан.

Економічні рейтинги тісно пов'язані з розміщенням у світових містах штаб-квартир ТНК. Їх найбільше знаходиться у Токіо, Нью-Йорку, Лондоні, Парижі. На них приходить 1/4 усіх штаб-квартир ТНК світу.

В столиці Японії розміщено 60 штаб-квартир 500 найбільших корпорацій світу. Токіо вважають провідним центром по управлінню усією промисловістю світу.

Новими, але вже керівними в світовій економіці, центрами в цьому плані є такі міста: Сеул (Південна Корея), Сінгапур, Шанхай, Пекін, Сянган, Сан-Паулу. Тут збільшується кількість розміщення штаб-квартир ТНК.

Потужним інструментом сучасного бізнесу є вільний капітал. Тому світові міста є світовими фінансовими центрами, де проходять великі фінансові операції, знаходяться великі банки, фінансові компанії, фондові біржі та інше. Географія фінансових та світових центрів співпадає. Фінансовий сектор стимулює розвиток економіки та допоміжних чи нових галузей, таких як страхування, охорона справа, комп'ютерне обслуговування, програмне забезпечення, підготовка кадрів, консультування, інше.

Фінансові системи світу концентруються в трьох регіонах: Західноєвропейський – Амстердам, Брюссель, Копенгаген, Лондон, Мілан, Париж, Франкфурт-на-Майні, Цюрих, Північноамериканські – Монреаль, Нью-Йорк, Торонто, Чикаго, Азіатсько-Тихоокеанський – Осака, Сеул, Сідней, Сінгапур, Сянган, Тайбей, Токіо.

Як головний фінансовий центр виділяють Лондон. На нього приходить 70% торгівлі світовими облігаціями, 32% обороту світового валютного капіталу, 50% торгівлі акціями іноземних компаній, обслуговує світову торгівлі та міграцію капіталів. Лондон також лідер у міжнародних депозитах та кредитуванні, обороту цінних паперів, тут знаходиться штаб-квартира Європейського банку реконструкції та розвитку. За ним – Париж, Франкфурт-на-Майні, Цюрих.

Нью-Йорк світовий центр по торгівлі акціями, ф'ючерсами на золото, масштабам банківських операцій, фондові біржі, фінансовий центр електронної біржі. Тут базується 6 з 10 найбільших американських банків, які мають 85% іноземних депозитів.

Токіо займає третє місце по торгівлі валютою та цінними паперами. Тут торгують акціями високотехнологічних компаній, знаходиться 8 з 50 штаб-квартир найбільших банків світу. Токіо має конкуренцію від Сінгапура, Сянган (другий фінансовий центр Азії). Для Сянган конкурентом є Сінгапур, який має вигідне географічне положення і знаходиться на шляхах регіональної та світової торгівлі. Сінгапур в свою чергу єдиний з усіх країн третього світу фінансовий центр, що має усі складові – ринок золота, валютний ринок, ринок банківських кредитів та фондових цінностей.

Світові міста як глобальні сервісні та комунікаційні центри.

Міжнародні економічні і політичні функції світових міст дають додатковий стимул для розвитку традиційних спеціалізацій – освіта, наука, культура, інші нові діяльності. Найбільш високими темпами розвивається сфера професійних ділових послуг (бухгалтерська справа, страхування, аудит, юридичні послуги, рекламний бізнес, консалтинг, маркетинг, інше).

Спеціалізовані установи по підготовці висококваліфікованих кадрів, а саме топ-менеджерів для ТНК повністю локалізовані у світових містах. Європа має два центри по вищій категорії по кадровому обслуговуванню – в Лондоні та Франкфурті-на-Майні. Ключові центри в сфері юридичних, бухгалтерських послуг, рекламного бізнесу – Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо.

Також світові міста є центрами розповсюдження інформації, масової комунікації, міжнародного інформаційного трафіку. Тут знаходяться штаб-квартири компаній, що спеціалізуються на телекомунікації, інформаційних системах та технологіях, провідні медіаконцерни. Більше 30% усіх підрозділів глобальних фірм медіаіндустрії приходить лише на 7 міст – Нью-Йорк, Лондон, Париж, Лос-Анджелес, Мюнхен, Берлін, Амстердам.

Важливою функцією для діяльності глобальних міст є транспортна система. Усі вони мають великі аеропорти, що обслуговують мільйони пасажирів та мільйони тон товару в різних напрямках.

Часто сам регіон та нація може бути в ізоляції від світового міста, від економічного та інтелектуального світового руху, як наприклад Сан-Паулу, Каракас, Йоганнесбург, Мехіко, Бангкок, Маніла, Куала-Лумпур, Джакарта. Підключення до цих міст дає нові можливості для регіону.

Також негативними можуть бути такі наслідки: ріст конкуренції, на другий план відходить формування комфортних умов для місцевого, регіонального середовища, самі міста розвиваються стандартизовано, існує соціальна поляризація, фрагментація міської території.

С.Сассен та подальші дослідження підтвердили чотири групи високотехнологічної діяльності та сфери послуг:

- «фінансові та ділові послуги»: банківська справа і страхування, комерційні ділові послуги (юриспруденція, бухгалтерія, реклама, зв'язок з громадськістю), а також дизайнерські послуги (архітектура, цивільне будівництво, індустриальний дизайн, мода).

- «влада і вплив», «управління та контроль»: органи національних державних структур, наднаціональні організації (такі як ЮНЕСКО, ін.), а також штаб-квартири ТНК.

- «креативні види діяльності»: масові перфоманси (театр, опера, балет, концерти), музеї, галереї, виставки, друковані та електронні видання масової інформації.

- «туризм»: діловий та пізнавальний туризм, відповідна інфраструктура, розміщення, система громадського харчування, об'єкти індустрії розваг, транспорт.